

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

אורות

מור התפילה ובפרשת השבוע

כלומר, בתקופת הגאונים התחילו לומר עננו רק בתפילת מנחה מחשש שמא יצטרך לאכול מחמת מחלה או אונס ונמצא ששיקר בתפילתו כשאמר "עננו [...] ביום צום תעניתנו". אבל בתפילת מנחה הנאמרת לאחר חצות היום נמצא שהוא שרוי בתענית רוב היום.

בעלי התוספות⁵ חולקים על דעת הגאונים: "ולי נראה דלא נקרא שקרן כיון שהיה בדעתו להתענות אפילו אקרי אונס אחר כך" ולכן יאמר עננו בכל התפילות. המהרש"א מסביר שדעת הגאונים שונה מדברי הגמרא כי "בדורות אחרונים נוספה חולשה לעולם" ולכן החשש, לאונס, שלא ישלים את תעניתו, גדול יותר.

להלכה נפסק⁶ ששליח ציבור אומר עננו בחזרת הש"ץ גם בשחרית וגם במנחה בין "גואל" ל"רופא", קובע אותה כברכה בפני עצמה וחותרם בה "העונה בעת צרה". מסביר רבנו מנוח⁷ ששונה האזכור בתענית מכל אזכור מעין המאורע בתפילות, שבהם אין הש"ץ חותרם כברכה בפני עצמה (יעלה ויבא או על הניסים) כי בתעניות שנקבעו על צרות כגון עצירת גשמים היו מוסיפים בתפילת הש"ץ שש ברכות.⁸ לפיכך תיקנו בכל תענית לש"ץ ברכה אחת בפני עצמה שהיא "עננו". היחיד אומרה בשומע תפילה, למנהג קהילות ספרד בשחרית ובמנחה ולמנהג אשכנז רק במנחה.

נוסח התפילה מופיע לראשונה בסדר ר' סעדיה גאון במקוצר. נוסח ארוך יותר נמצא בסדר התפילה של הרמב"ם ובמחזור ויטרי. להלן נוסח עדות המזרח:

עננו אבינו עננו ביום צום התענית הזה כי בצרה גדולה אנחנו אל תפן לרשענו ואל תתעלם מלכנו מבקשתנו היה נא קרוב לשועתנו טרם נקרא אליך אתה תענה נדבר ואתה תשמע כדבר שנאמר והיה טרם יראו ואני אענה עוד מדברים ואני אשמע כי אתה ה' פודה ומציל ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה.

תוכנה של התפילה היא זעקת תחנונים לבקשת סליחה, ולישועה והצלה מכל צרה, ומכאן מקומה המתאים בברכת שומע תפילה. אם כן, למה הש"ץ אומרה לאחר ברכת "גואל"? מסביר רבנו מנוח שברכת גואל משמעותה גאולת הגלות וגאולה מצרות. משום כך תיקנו "עננו מצרותינו". כן מצאנו ענייה אחר גאולה שכתוב⁹ "ה' צורי וגואלי" וכתוב מיד לאחר זה "יענך ה' ביום צרה".

בזעקת תחנונים זו אנו מבטאים את מטרת התענית כפי שכותב הרמב"ם:¹⁰ "להתענות [...] עד שירוחמו מן השמים".

שמואל הרץ
מרצה בהתמחות להיסטוריה

ילת העמידה
חיד מקבל על
ייכת לסדרת
בהן בקשות

לה נוספת זו:
ילת התענית
עננו "צלותא
מעין המאורע
יתא במסכת
גוזרין בארץ
חרית ומנחה
ע"י בקשה זו
לראש חודש,
תפילה "מעין

מוסיפים את
האמורה רב
תענית מתפלל
גואל לרופא
לק על הוראת
בתוך ברכת
ששליח ציבור
גואל לברכת
ת אמוראים

יואומר מעין
מר שיש לומר
חה. אף על פי
יעין המאורע.
אף שעדיין
נחילת הלילה
ווסוף שמצא

תענית ואינו
גנית ומתפלל
יאתה כלומר
חרת התפילה
ת [עננו] וליל
תפלל תפילת
[וסוף דברי
לומר ערבית
או בולמוס

⁵ תענית יא ע"ב, ד"ה: "ל"י".

⁶ רמב"ם, הלכות תפילה וברכת כהנים ב, יד שולחן ערוך אורח חיים סימן תקס"ה ובמשנה ברורה שם.

⁷ בפירושו על הרמב"ם שם.

⁸ עיינו רמב"ם, הלכות תעניות ד, ז.

⁹ תהלים יט.

¹⁰ הלכות תעניות א, ד.

הסדר של העלאת המידות היא בנפש חכמה מיוחדת, שצריכה להרחבתה את כל הרכוש של תורת הנפש על כל ההתחדשות היותר מעובדה שבדורותינו [...] שתוכל להכניס בתוכה את כל המדע והרגש היותר מחודש ולתן בכל אלה נשמה חדשה, שתוכל מאז להתאים על כל דרישת הקודש והמוסר הטהור והאיתן.

אנו נמצאים בתחילתו של חודש אלול, חודש שבו אנו נדרשים לעשות הכנה לקראת השנה הבאה, השער לקראת השנה החדשה, הכותרת של השנה. שער שלם, עולם שלם של הכנה. חודש זה בא לבנות בקרבנו את היכולת לשער, להעריך, לאמוד, לדון ב"מה אנחנו רוצים", "איזה חיים אנחנו רוצים שיבנו בקרבנו" בשנה הבאה בעז"ה. חודש זה הוא גם יום המשפט, יום הדין, יום שבו אנו בודקים "איפה אנחנו ואיפה הערכים". דרך יפה ומאתגרת לחברה לפתוח שנה, חשבון נפש אישי וכללי.

מעשה ברבי צבי מרימאנוב שהיה אומר: בילדותי אמרתי מתי יבוא לידי ואתקן את העולם כולו! כשגדלתי שבתני וראיתי שאין זה בידי. אמרתי אתקן את מדינת. אף זה אין בידי. אמרתי אתקן את עירי. ראיתי שאף זה אין בידי. אמרתי אתקן את בני ביתי. ראיתי שאף זה אין בידי. עכשיו אני אומר ולוואי שאצליח לתקן את עצמי.

מסיים הרב קשתיאל:

בימים של הכנות לקראת המלך המשפט, כל אחד ואחד מאתנו מקים את השופט שבשער שלו, בשערי העיניים והפה, בשערי האוזניים, בשערי החברה, היחיד, המשפחה והעם. וככל שהשערים יהיו מלאים בשופטי צדק, כך נזכה להיות ממלכה שמכריזה ואומרת המלך המשפט.

תהלה פולק

סטודנטית בהתמחויות להיסטוריה

ולחינוך חברתי קהילתי ובמכון הגבוה לחינוך ולאמונה

הו מקומם של יק שהשופטים לנה, בשבתנו עם יושבים חשובי לעזר קשתיאל³ ר, הם עומדים ינו רק מגיב קח אחריות על ט העברי, צריך

רק של אנשים וקרונוות החיים הזמן צריכים איפה החברה [מסכת אבות, ר נזיקין, סדר

לעשות באופן ולהיות שופט ולך החיים אנו הרוחני בכיתה דומה לעולמנו ישים להתמיד, כדי להתאימו

מחנכים באמונה

רבקה אליצור

שוורת, סופרת ילדים ומחנכת ישראלית (תרפ"א-תש"ם 1920-1979)

שלום לך אורחת שלום לך שבת חיכינו חיכינו סוף סוף הנה באת...

בועז פולצ'ק

שלום לך אורחתי, שכתבה רבקה אליצור, הוא עדיין ספר חובה בכל גן ילדים דתי. **ר בילדי ישראל לא פג עם השנים. ילדים ומבוגרים מדקלמים עד היום את השירים**

תית ציונית. עלתה ארצה בגיל תשע, למדה במוסדות חינוך דתיים בירושלים וסיימה ת "אפרתה").

ה חדור אהבת התורה, העם והארץ. בהקמת המדינה ראתה רבקה את התגשמות חזון סר שנים, עסקה בכתיבת סיפורים ושירים לילדים. לאחר מכן עזבה את ההוראה הודה אליצור, היה הקורא הראשון של הטקסטים שנכתבו תחילה עבור ילדיהם וריה קרויים בשמותיהם של ילדיה ונכדיה. כך למשל "אורי" המופיע ביצירותיה הוא

יריה מסופרים מנקודת מבטם של ילדים ומדברים על היום-יום ועל השבתות והחגים ד של אגדות חז"ל, למשל הספרים "ענן במדבר" ו"על אבות לילדים", שבהם היא ובים. בסיפוריה בולט היעדרם של העונש והנזיפה הישירים ולעומתם מתוארים התום

דים ואת השפה; היא מקפידה שלא להנמיך את רמת הכתיבה והלשון, אלא לכתוב אף על פי כן היא כותבת בצורה שהילדים מבינים אותה ומזדהים עמה. לאחר מותה כתיבתו אך לא סיימה.

עבוד אגדות חז"ל לילדים", **דרך אגדה: ביטאון המרכז להוראת האגדה**, מכללת (2005-2006), עמ' 181-196.

ירושלים", **מקור ראשון, מוסף שבת**, י"ב בטבת תשס"ח, 21 בדצמבר 2007, עמ' 6.

ת", בתוך: **אתר ערוץ 7**:

<http://www>